

SLOVENSKI UČITELJ.

List za učitelje, odgojitelje in šolske prijatelje.

Izhaja 1., 10. in 20. vsakega meseca in velja 3 gld. za vse leto, 1 gld. 50 kr. za pol leta. Učiteljskim pripravnikom se daje za 2 gld. na leto. Spise, dopise in naročilno sprejema Ivan Lapajne, nadučitelj v Ljutomeru na Štajerskem. Oznanila, reklamacije in druge administrativne reči naj se blagovoljivo pošiljati „Narodni tiskarnici“ v Mariboru v koroški ulici hiš. šte. 229.

Štev. 11.

V Mariboru 10. aprila 1873.

I. letnik.

Lepe in važne besede

so v sledečih vrstah, ki smo jih prijeli od velecenjšega domoljuba:

Piše mi mnogospoštovani prijatelj, ki ima odlično mesto, v nekem deželnem šolskem svetu, sledeče:

„Denes mi je prišla misel, ki se mora vresničiti. Treba nam bode mnogo šolskih knjig, — a podpore za izdavanje nemamo. Kako bi bilo, ako bi se za izdavanje šolskih knjig ustanovila družba učiteljska, ktera bi naj obsegala učitelje srednjih in ljudskih šol? Učiteljev za srednje šole je 150, naj bi plačal vsak na leto 2 gold., bilo bi 300 na leto; učiteljev za ljudske šole je 1000, naj bi plačal vsak 1 gld. na leto, koliko denarja bi se nabralo za šolski namén! Povespešujte, dragi prijatelj! izpeljane te misli, kolikor je mogoče“ itd.

Ta misel rodoljuba in moža od šole zaslužuje, da se vsestranski prevdarja. Ako hočemo si naše šole po mogočnosti narodne obdržati, moramo skrbeti za učila, od vlade nemamo pomoči pričakovati, bodi si kaka goder. Tudi ne smemo prezirati denešnjih še prijaznih razmer. Velika večina starejih učiteljev še je narodna, in še dobrih krščanskih načel. Nečem s tem izrekom mlajšega učiteljskega naraščaja razžaliti, vendar način, kako se večidel odgojevajo dan denešnji pripravniki na državnih učiteljskih pripravniških, vtegne v kratkem pričati, da se mlajši učitelji v izobraževaliških niso navdušili za narodnost in krščanstvo. Tako družbo bi tudi slobodno podpirala čestita duhovščina, in enkrat pustila pasivni upor, kateri jej niti v politiki praktične koristine prinese, manje pa še jej bode v šolstvu kak upliv pridobil. Šplačalo bi se, da bi slovensko duhovništvo si francosko in belgijsko za izgled vzelo, ono od škofa do vaškega kaplana aktivno se loti vseh vprašanj, ki zadevajo odgojitev naroda. Kdor

dan denešnji pričakuje za cerkev in šolo od ministerstev ali kron samih krščanskega ravnala, ne razumeva duha časa, in ne pozna niti posvetne niti cerkvene zgodovine. Tukaj odločujejo stranke, in te ne zrastejo ne v političnih ne škofovskih kancelijah, nego se morajo stvoriti iz cerkvene občine in politične družbe. Ker so nove šolske postave *facte accompli*, in jih na staro kopito tudi ne bodo več mogli najkonservativniši zbori rabiti, ker so narodi sami se ž njimi sprijaznili, in si tako lahko svojega upliva v šolo ne bodo dali zmakniti, ne ostane druga čestiti duhovščini, nego vsaj do pol mosta nasproti priti učiteljstvu, drugo polovico bode gotovo rado samo nastopilo in prijazno roko podalo, ker oba stana — duhovski in učiteljski — imata ednako nalogo, človečji rod odgojevati, učiteljski skrbeti za praktično ved, duhovski pa človečjo ved posvečevati in pokropiti vse oblaževajočim duhom krščanstva. Tudi društvene razmere vežejo vsaj na deželi učitelja z duhovnikom, in ne le duhovnik, temuč tudi učitelj sta si dovolj skusila, kako neprijetno in neznosljivo je sedanje stanje.

Še ene okolščine naj omenim. Slovenski narod, in sicer ne samo jedro jegovo — inteligencia, nego tudi prosto ljudstvo ni še zavrglo vseh starih tradicij, njeguje še pravnost, in gabi se mu zapadni nihilizem. Gotovo bodo moževi, katere bodo strokovnjaki volili v komitè, ki bó skrbel za izdavanje dobrih šolskih knjig in učnih pomočkov, se ozirali na te tradicije in to pravnost, in ne bode se nam treba bati pobujšljívih, krščanstvo podkopajočih knjig. Ako zamudimo ta ugodni čas, nam bode zlobni duh časa, upliv sosednih narodov, nekrščanske vladne sisteme še to narodno svojstvenost zadušile, in naši potomci, kateri bodo za nami delali za moraličnost naroda, bodo nas hudo sodili, ker smo v slabo razumljenem optimizmu roke križem držali. Toda porazumljenje, sprijaznenje! imejmo pred očmi edino blagor malega slabega naroda slovenskega, na katerega deblo je neprijatelj že sekiro položil. Tukaj se gre za nekaj drugega, nego za nadvladovanje edne ali druge politične stranke, tukaj se mora stopiti čez glave egoističnih vodjév, ki samo prav krščansko v časnikih pišejo, tudi v zborih pobožno govorijo, a trohice ne poznajo, kakega truda je treba in požertvovanja pri moralični odgojivosti naroda. Želel bi, da se najblažji sini domovine vseh stanov enkrat kje snidejo in pogovarjajo, kako bi se našemu narodu ohranila krščanska in narodna odgojitev. Veselilo me bode, ako sem s temi mislimi vzbudil živo udeležnost in vsestransko pretresovanje; uredništvo tega lista bode gotovo rado prostor tako važnim razpravam odprlo.

Bivši učiteljski duhovnik.

Dostavek vredništva: Z veseljem smo to željo spolnili čistemu, skušenemu domoljubu duhovskega stanu. Prepričani smo, da smo s tem vstregli tudi našim domoljubnim učiteljem kakor duhovnikom. Misli tega blagega moža so popolnoma naše; kajti mi smo vsikdar za to bili, da složno delujejo slovenski duhovniki in učitelji na prid našega šolstva, na izomikovanje našega naroda. Če smo pisali zoper šoli neprijazne duhovnike, katerim nove šolske postave kar nič ne veljajo, kateri učiteljem oporekajo in zavidajo njih sedanjo boljšo plačo, večje pravice in večjo samostalnost, kateri se posmehujejo vsem sedanjim naredbam in vsem novim učnim predmetom narodne šole — kdo nam more to za zlo vzeti? Če smo na dalje terjali, da mesta okrajnih šolskih nadzornikov naj se podeljujejo zvedenim narodnim učiteljem, mislimo in prepričani smo, da smo le svojo dolžnost storili, da smo se potegnili za pravice narodnih učiteljev, katerim taka mesta po njih bitstvu pripadajo. Da zagovarjamo pravico, po kateri naj bodo občine, učitelji in duhovniki vdeleženi pri določevanju šolskih zadev, v tem nam mora zopet vsak nepristransko misleči pritrditi. Da pa nismo zoper vero, zoper krščanska načela v šoli, to je jasno kot beli dan. Mi se marveč strinjamo z mislimi in načeli moža, kateri nam je poslal zgor priobčene važne besede, ter z enakimi misli še mnogih drugih slovenskih duhovnikov, med kterimi je tudi več odličnih domoljubov.

Duh časa govori dandenes goreče za šolo. Kdor se s tem ne strinja, je v tem času v političnem življenju nemogoč. Zatorej je duhovnik, ki važnost šol prezira, narodna ničla, zasmehan od vseho mikanih, zaničevan od pravih učiteljev, kterim mora dobra šola biti uzor med dobroti družabnega življenja narodov. Duh časa in potrebe časa pa terjajo, da se v šoli v prvi vrsti goji materni jezik kot podlaga daljnemu omikovanju, praktične vede in to pa z vednim ozirom na versko in moralno izrejo mladine. Kdor pa le enostransko ravna, kdor le samo podučuje ali le samo z verskimi in moralnimi nauki se peča, ta nikakor ne zadostuje potrebam sedanjega časa. Torej učitelji in duhovniki, delujte složno pri šoli! Učitelji, vi podučujte v prvi vrsti, duhovniki, vi vzreajte otroke v pametne državljane na podlagi krščanstva v neprenapetem smislu. Pri tem delu pa se spoštujte drug drugega! Spoznavajte enako pravost obeh stanov!

Toliko za danes v obče. O nasvetovanem društvu za izdavanje šolskih knjig bodemo prihodnjič še govorili. Želimo pa izvedeti mnenja o tem nasvetu in dobro voljo k temu podvzetju tudi drugih strokovnjakov in domoljubov.

Pismene vaje.

(Spisal Avgust Leban.)

Noben dan brez! verste.

Kedor ničesa nema, ne more ničesa dati.

Pismene vaje v ljudskeji šoli morale bi se vedno na kaj naslanjati, one morajo biti le posledek gledanja, pogovarjanje in branja. O samostalnih popisih in razpravah, ki bi izvirala iz lastnega učencevega mišljenja, — o tem se v ljudskeji šoli ne dá govoriti.

Kako naj se od stopinje do stopinje napreduje, k temu naj učitelja vodi manjša ali večja zmožnost v posnemanji, ki jo zapazi pri deci. Ta zmožnost, ta nagib ne sme se prezreti pri poduku v govorjenji, še manje pa pri pisanji. Otrok naj tedaj mnogo besed, stavkov in berilnih odstavkov popolnoma vjemajočih se z izvirnim spisem prepíše; vadi se s tem v krasopisji in uri v pravopisji. Po takem načinu pospešuje se čut za čistobo in red, oko more pisano in tiskano natanjčno videti (ne gledati) in razločevati. Čem več se v prvih šolskih letih od besede do besede prepisuje, tem manj je treba pozneje posebnega pravopisnega poduka. Na drugeji stopinji porabi se to, kar je otrok zunaj šole gledal in izvedel. S pogovori privabi se to v spomin in domišlijo otrokovo: čem jasneje se teh rečij zaveda tem popolneje more vse to napisati.

Se le sedaj prejde se k berilu; kajti učencu treba jezikov sedržaj deloma dati. Kjer ničesa nij, ne more se ničesa vzeti. Čem boljše zemljo gnojiš, tem obilneje ti bode rodila. S pridobitvijo snove krepí se tudi moč ter širi se obzorje. Ali se menda more kdo naučit jezika učilši se na pamet slovnice? Kjer je sedržaj, najde se oblika sama od sebe. Za reč, otroku v sree segajočo porodi se tudi izraz v hipi.

Sprejemanje tedaj in iz njega izvirajoče pridelovanje stopi v naravno razmerje, ako se naloge pismenim vajam jemljejo iz berila in stvarnega poduka. V primerno izbranem in temeljito predelanem odstavku je najmerodajniši in plodonosniški vir k razvoju lastnih ustvareb. Ob enem ponuja nam pazljivo in umno pretehtovanje tega, kar se v obližji otrok verševa, ne malo snove. Take okoljnosti in dogadjaje mora učitelj porabiti v pospeševanje razvitka slogovega. Otrok mora polagoma učiti se naravnih predmetov (živali in rastline), umetniške izdelke itd. popisovati, opisovati navadna dela kmetova in rokodelčeva. Da bi pa učenc sam brezi naslombe kaj izumil, to ne spada v delokrog ljudske šole. Vsekako prezgodnjevanje škodi; hoté popek pred svojim časom siloma razpihniti, vničili bi ali vendar ovirali sadni razvoj.

Učitelj, voljan pismene vaje spretno in vspešno voditi, mora v tem oziru sam vaditi se: kdor ne napreduje, zaostaja. Po ročnosti v pismenem izražanju misli se najlaže sodi priprav-

nost (Zweckmässigkeit) podukova. Učence, ki more popis, ali pismo priprosto a rečno vredjeno, v kratkih, previdljivih stavkih brez posebnih napak v pravopisi sestaviti, imel je gotovo dobrega učitelja, ko bi tudi ne znal ločiti priloga od prislova. Pomiljevanja vredno je, da učitelji radi pozabijo, da ravno v tem oziru vaj neobhodno treba; ter da jim je dana naloga, da tudi na sebi obistinijo, kar hočejo doseči pri učencih. Oni sami pišejo premalo. S tem nečem morda reči, da morajo učitelji biti pisatelji, a slabo je vendar, ako po izstopu iz izobraževališča leta prejdejo, predenj prime učitelj za pero da vender enkrat spiše sestavek ali da sploh napiše, kar je sam mislil. Mu li raznovrstna berila, občevanje z drugimi in zlasti konferencije tako malo živeža ponujajo, da bi se vendar enkrat predramil iz svoje letargije?! Žalibože so pa ravno konferencije kljubu novim šolskim postavam, ki je tako gorko priporočajo, jako redke ter vabijo se še tedaj često učitelji k njim, ne da bi se jim preje naznanilo, o čem da se bodejo posvetovali. Kako je potem mogoče, da so taki zbori plodunosni, ako učitelju niso znane vsaj glavne točke dnevnega reda? Taki nadzorniki ali vodje vender ne mislijo, da so vsi podrejeni jim učitelji kaki geniji — izjeme se mogoče, — ter da bi kar izpod pazduhe jemali govore o važnih rečeh, za katere treba zrelega in globokega pretehtovanja. In vender so ravno v našej dōbi pedagogična vprašanja pretehtna, nego da bi boren učitelj na nja mogel odgovarjati — nepripravljen. Ne bilo bi preveč, ako bi vsak nadzornik, vsak vodja, zahteval, da razpravijo učitelji, zboru se vdeležeci pismeno, o čemer bodejo debatirali, — vsaj po eno točko dnevnega reda. To bi bil izdaten pomoček, da se učitelju, nehotočemu škodo trpeti ali na časti ali gmotno, vsaj od časa do časa siloma zdani v možganskej temi.

Ker se pa nekateri učitelji tako zeló bojijo pisanja in ker le tedaj pero poiščejo, kedar ne moreje drugače: zarad tega pomanjkuje jim potrebne vaje. Kar so si v prejšnjih létih ročnosti v izražanju lastnih mislij bili pridobili, skadi se nerešljivo: nezmožnost postane očitna, kedar učitelj primoran vložiti kako prošnjo ali spisati sestavek v katerem koli si bodi smisli njega tikajočega se delokrožja. Kdor sam ničesa ne zna, tudi drugih ne more podučevati, še celó — popravljati ne more ročno danih nalog. Primoran je izgledu za pismene vaje, vsako malo pisemce, vsako pobotnico jemati iz knjig, servilno je na nje navezan ter zbog tega ne more kar hipoma pravega, prikladnega trenutka porabiti, še manje pa akomodirati svojih izgledov (pri pismenih vajah) času in krajevnim okolnostim, kar je v pedagogiki velikega pomena. V kratkem, — on nij zrel, nij svoboden. In vendar se učitelji ravno danes toliko ponašajo s tem, da so svobodni. Mej svobodo in

svobodo je pa velik razloček, pa tudi prav mala saksebnost: mej pesnikom in norcem — tako je nekdanj rekel nekdo — je velik razloček, a mala stopinja.

Noben učitelj tedaj, ki sam za-se in za šolo kaj mara, bi ne smel puščati dneva brezi verste, t. j. da bi se vadil v pismenem izražanju svojih, mislij, naj bi to bilo tudi le na prejšnja v aja vsakdanjemu poduku. Nedvomljivo bi potem tudi podučevanje bilo bolj vspešno.

Učilni načrt o nauku domovinskem.

(Dalje.)

IX. Razširjanje do okraja.

Kakor se je dozdej obdelavalo prebivališče (dom) kot del okraja, obdeluje in primišljuje se drugo, toda manj obširno, kjer pa naj se bolj na državnopisna ali statistična vodila ozir jemlje, kakor na imena okrajev, njih velikost in število prebivalcev; imenitniša mesta, trge in vasi, urade, gore in reke. — Razširjanje po vsej deželi je dozdanjemu učilnemu načrtu v vsim enako. — Razširjanje po domovini, nje ime, velikost in razdeljenje; glavno mesto, deželni glavar in vse drugo je tudi v vsem prejšnjemu gledé obdelovanja enako.

X. Podnebje (ozračje) in podnebne prikazni.

Podnebje ali ozračje = na katerem kraju vladajoča sapa ali vreme; kakovosti zraka: oster — mrzel; zmernotopli — prijetni; vroči. Znamenja in imenovanje ozračja. Ktero imenovanih vremen (ozračja) vlada pri nas? Za kaj? Razloček zraka na višavi od onega v dolini. Vzrok. —

1. Veter vstane, kadar se podnebni zrak omaja, in tako dolgo piha, dokler se zrak ne vravna, kakor voda, v katero k kamen vržemo. Gorkota in mraz, posebno podzemeljski in nebeški ogeuj naredé veter. Vetrovi se zovejo po krajih neba, iz katerih prihajajo. Naj bolj znani so: topli jug, mrzli sever, mokri ogršček ali vzhodnik, in suhi gornjak. Vzrok. Vihra ali strehoderec. Smrtni veter v Aziji in Afriki. Imenovanje navadnih vetrov po krajih neba. Njih korist in škoda. Primerjanje obeh.

2. Megla in oblaki; rosa in slana; dež, sneg, toča.

- Megla = vodeni soparji, kateri na zemlji ležé. Začetek, vzdigovanje in padanje megle; jasno in oblačno nebo.
- Oblaki = nakviško vstala in pod nebom zgoščena megla. Mali, nakopičeni, skladni, deževni, rudeči, črni in beli oblaki. Njih korist in škoda.
- Rosa = ohlajenje zraka itd. Korist.
- Slana = zmrzjena rosa. Kedaj in kako nastane. Škoda.

- e. Dež = ako se po zraku v oblakih plavajoči vodeni soparci od vetra, mraza ali od gromnega potresa stisnejo, ter težji od sapa postale kaplice na zemljo padajo. Dež po različenosti velikosti padlih kapljic je ploha, pršavica, prehodnji dež in deževje. Oblak se pretga = kadar ga vetrovi naglo stisnejo, ali ob visoke gore treščijo.
- f. Huda ura. Blisk = ako se v oblake nabere dosti ognjine (elektrike) in v drugo švigne. Grom = bliska glas, kadar se ognjeni oblaki strnejo in zadenejo. Strela vodena in ognjena. Strelovod. Mavrica = kadar je deževen oblak pred nami, svitlo solnce za nami. — Odprto nebo = ako solnčnega prahu (kterega je mnogo v zraku mokrega in ognjenega) kepa nabere, (kakor po zimi južnega snega) se kepa nebeškega ognja vname, ter se bela luč svetiti začne. — Vešče ali pozemeljski plameni = so vneti soparji, kateri iz močvirja in iz pokopališč vstajajo, in se lahko semtertje gonijo, kakor sapa potegne.
- g. Sneg = ako po zimi mraz drobne vodene soparice, ktere po zraku kakor mehurci plavajo, v male kosmato capice stisne. Sneženi oblaki. Šestvoglata majhine zvezdice. Zima. Nje korist in škoda.
- h. Toča = kadar kapljice v zraku zmrznejo, ter se padaje stesnijo, kar se največkrat zgodi, ako je poprej zrak topel, potem pa mrzel veter potegne. Čas in znamenja toče. Škoda. — Bahje pšeno ali solika = ako kapljice dežja v zraku zmrznejo, in v zrnje spremené.

(Dalje prih.)

Razne novice in drobtine.

(Nova slovenka knjiga.) Deželni šolski svet kranjski je dal na svitlo kratko slovensko anatomijo za ljudske učitelje in učitelje srednjih šol s 5 velikimi tablami, ktere predstavljajo kostjak, mišice, žile, možgane in hrbtenjačo. Nemški jo je po nalogu od poučnega ministerstva spisal dr. J. Kundra in na slovensko prevel in prenaradil dr. M. Samec. Cena knjige je jako nizka; velja namreč brez tabel 20 kr. in se dobi pri deželnem šolskem svetu.

(Kdo ima prav?) Grška izpraševalna komisija za učitelje ne terja koleka pri naznanilu k izpitu, ljubljanska in menda tudi celovška ga pa terjate. Ktera ravna postavno? Nam se vidi, da je sploh neusmiljeno, da se od revnega selskega učitelja, ki more daleč v glavno mesto potovati, se tam skozi 4—5 dni rediti, zahteva tisti kolek in pa še tako velika taksa. —

(Ljubljanskim učiteljem) so se plače nekoliko zboljšale. Nadučiteljema (ravnateljema) dali so 600 gld. 100 gld., opravilne doklade in

120 gld. za stanovanje. Učiteljem se je zvišalo od 500 na 600 in podučiteljem od 400 na 480 gld. Tudi petletne doklade so nekteri prejeli. Roka roko umiva. —

(Šolski prijatelj.) V Friesachu na Koroškem je umrl premožen gospodar brez otrok in je zapustil za ondotno šolo 2000 gld.

(Štajerska in kranjska kmetijska družba) ponujete narodnim učiteljem zastoj seme sviloprejek. Učitelj, ki se hoče s svilorejo početi, naj se hitro za seme oglasi

(Koroško podporno društvo) za učitelje, njihove vdove in sirote ima 12.920 gld. glavnice in daja v tem času 6. učiteljem in 3 uč. udovam podpore.

(Preselili) so se iz Kranjskega zopet 4 učiteljske moči. Trga Ribnica in Senožče potrebuje 4 razrednih šol, a zdaj morata shajati enim samim učiteljem, ker so se podučitelji vsi preselili. Rakova pot! Kdo ve pomoči in kdo bode pomagal? —

(Očitanje kranjskemu deželnemu odboru) da šolskih postav ni dolgo na Dunaj v potrjenje odposlal, je bilo menda opravičeno. Kolikokrat smo že Slovencem povedali da oni ravno za šolo najmanj skrbé!

Razpisi učiteljskih služeb po Slovenskem.

Na Štajerskem: Učiteljska služba v Soboti (okraj Marenberg) s 560 gld., in stanovanjem. Prošnje do 30. t. m. na krajni š. svet. Učiteljska služba pri sv. Petru v Medvedovem selu (okraj Šmarje pri Jelšanah s 460 gld. in stanovanjem. Prošnje na okrajni šolski svet. Podučiteljski službi v Polčanah in sv. Martinu pri Vurbergi s 300 gold., in stanovanjem. Prošnje do 30. t. m. na krajne š. svete (okraj je mariborski.)

Premembe v učiteljskem stanu po Slovenskem.

Na Kranjskem. Gg. Razinger in Bahovec, potrj. učitelj. pripravnika sta imenovana začasna mestna učitelja v Ljubljani.

Na Štajerskem. G. Fr. Zmrzlikar (iz Senožče na Kranjskem) za podučitelja pri sv. Barbari v Haložah.

Na Koroškem.: G. Fr. Prah za učitelja v Železni Kapli; g. Fr. Podobnik iz Ljubljane za učitelja k sv. Jakobu blizo Celovca; g. Jož. Čop iz Ribnice (na Kr.) in gospodična J. Barnas, potr. učit. pripravnica iz Ljubljane, sta šla na nemško Koroško.

Listnica vredništva: G. J. B. v C. Najbolje je, da eden donar pobere od vseh učiteljskih pripravnikov. Gg. dopisnikom: Hvala: Pri priliki bomo vse porabili.

Založnik J. Lapajne.

Za vredništvo odgovoren F. Breier. — Tisk „Narodne tiskarne“ v Mariboru.